

Předčasné odchody ze škol - představení aktivit NPI ČR a výsledků výzkumu mezi pedagogickými pracovníky

**Kulatý stůl – Spolupráce institucí v
problematice předčasných odchodů
29. 2. 2024, Brno**

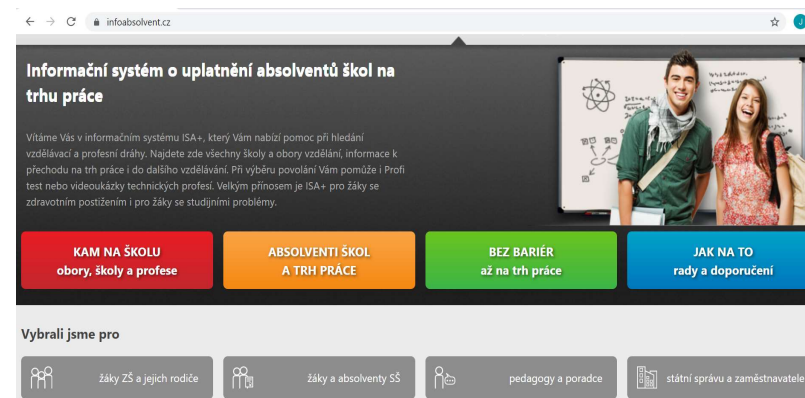
**Jana Trhlíková
Národní pedagogický institut ČR**

Aktivity NPI ČR v oblasti prevence
a intervence předčasných
odchodů ze škol, resp. ze
vzdělávání

Projekt VIP Kariéra (vzdělávání – informace – poradenství)

- www.Infoabsolvent.cz

BEZ BARIÉR až na trh práce

Volba školy pro žáky se ZP

Absolventi se ZP a trh práce

Předčasné odchody ze vzdělávání

Žáci se sociálním znevýhodněním

Statistické přehledy

Publikace

Příklady dobré praxe ze
škol a ÚP (15)

Metodiky z oblasti
prevence a intervence

Příručka opatření – prevence a intervence předčasných odchodů ze středních škol

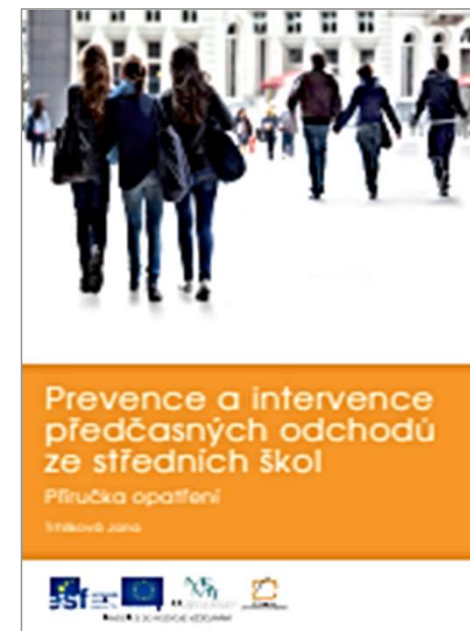
Dostupné na www.infoabsolvent.cz <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceZP?Stranka=9-0-107&NazevSeo=Prevence-a-intervence-predcasnych-odchodu-ze->

Témata:

- ✓ Kariérové poradenství
- ✓ Identifikace potenciálně problematických žáků
- ✓ Prevence předčasného odchodu při vstupu na střední školu
- ✓ Intervenční opatření v průběhu studia

B. IDENTIFIKACE POTENCIÁLNĚ PROBLEMATICKÝCH ŽÁKŮ PŘI VSTUPU NA STŘEDNÍ ŠKOLU NEBO PŘI PŘESTUPU Z JINÉ STŘEDNÍ ŠKOLY

IDENTIFIKACE POTENCIÁLNĚ PROBLEMATICKÝCH ŽÁKŮ PŘI PŘECHODU ZE ZÁKLADNÍ ŠKOLY NA STŘEDNÍ ŠKOLU	
Zpracování seznamu potenciálně problematických žáků na základě dokumentace	Podstatným nástrojem prevence je včasná identifikace potenciálně ohrožených žáků. U žáků přicházejících ze základních škol proto výchovný poradce z pedagogické dokumentace (z výstupních hodnocení ze základních škol, vysvědčení z 9. třídy, příp. 8. třídy, z doporučení PPP) identifikuje potenciálně rizikové žáky. Vypracuje seznam žáků, kteří opakují ročník nebo přestoupili z jiné školy či z jiného oboru v rámci školy, a dále seznam žáků se specifickou poruchou učení a chování na základě doporučení PPP nebo výpisu z PPP. Tento seznam je k dispozici všem pedagogickým pracovníkům. Zdroj: Prevence a řešení předčasných odchodů ze vzdělávání – Střední škola polytechnická http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekZP/6-3-09/Prevence-a-reseni-predcasnych-odchodu-ze-/46
Identifikace potenciálně problematických žáků na základě dokumentace a dotazníků pro rodiče	Obdobou předchozího opatření je vyhledávání žáků, u kterých je větší pravděpodobnost problémů, nejen studiem pedagogické dokumentace (příhláška ke studiu, vysvědčení z devátého nebo osmého ročníku ZŠ, slovní hodnocení žáka ze základní školy), ale i na základě informací z dotazníku vyplněného zákonnými zástupci žáků. Zdroj: Prevence předčasných odchodů ze vzdělávání na ISS HPOS Příbram http://www.infoabsolvent.cz/Temata/ClanekZP/6-3-02/Prevence-predcasnych-odchodu-ze-vzdelavani-na-iss-/46
VĚTŠÍ POZORNOST VĚNOVANÁ ŽÁKŮM PŘECHÁZEJÍCÍM Z JINÉ STŘEDNÍ ŠKOLY	
Ověření příčin odchodu žáka z původní školy	Pokud žák přestupuje z jiné školy, většinou si s sebou nese určitou ztrátu motivace ke vzdělávání. Z tohoto důvodu škola při přestupu žáka realizuje se žákem pohovor, zjišťuje, zda motivace dostudovat školu přichází od sa-

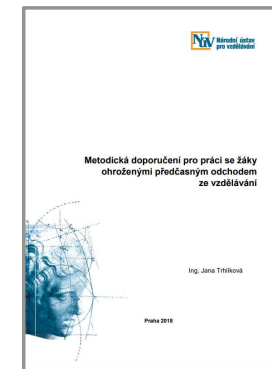

Katalog námětů z příkladů dobré praxe
K vybraným námětům z oblasti prevence a intervence je přiřazen příklad dobré praxe

Metodická doporučení pro práci se žáky ohroženými předč. odchody

Dostupné na www.infoabsolvent.cz <https://www.infoabsolvent.cz/Temata/PublikaceZP?Stranka=9-0-158&NazevSeo=Metodicka-doporučení-pro-práci-se-záky-ohroženými-předč.-odchody>

- Různé rizikové faktory a problémy žáků vyžadují odlišné nástroje a přístupy
- K jednotlivým profilům rizikových žáků jsou přiřazena doporučení, která vychází z příkladů dobré praxe v ČR a zahraničních příkladů a doporučení (Cedefop)
- Systémy „včasného varování“, identifikace profilu žáka a specifická podpora

Faktory předčasných odchodů	Klíčové rysy problému	Příklady doporučených opatření a přístupů v ČR a v zemích EU
Nepodporující rodinné prostředí	Rodiče s nízkým vzděláním a ambicemi, nezaměstnaní, kteří nejsou schopni dítě podpořit ve vzdělávání (vysvětlit školní látku, poskytnout pomoc s úkoly), podpořit docházku do školy, resp. pokračování na střední škole. Může se jednat o děti cizinců nebo etnických minorit. Děti mohou mít zájem na časném finančním osamostatnění.	<ul style="list-style-type: none"> • Doučování žáků s nedostatky ve znalostech, včetně využití neziskových organizací zaměřených na doučování specifických skupin dětí v rodinách, např. Doučování dětí v rodinách – Člověk v tísni, o.p.s. • Informování rodičů o možnostech finanční podpory žáků, stipendiích krajů, firem a podobně. • Zapojování problémových žáků do akcí školy a v rámci školy realizace akcí, které nejsou pro žáky a rodiče finančně náročné. • Motivování a podpora žáků prostřednictvím spolužáků – např. „peer program“. • Rozvíjení komunitního typu školy. • Respektování kulturních odlišností cizinců a etnických skupin, řešení problémů s jazykovou bariérou s rodiči.
Finanční a sociální problémy	Finanční problémy rodiny mohou ohrožovat docházku do školy. Mohou	<ul style="list-style-type: none"> • Stabilizace osobní situace mladé osoby. • Spolupráce školy s OSPOD, policií, neziskovými organizacemi – např. pořádání kulatých stolů.

Dotazník ke zjišťování rizika pro žáky

Monitoring výskytu rizikových faktorů předčasného odchodu žáka
A. Vztah žáka k oboru
1. Obor mě velmi zajímá.
2. Obor mě spíše zajímá.
3. Obor mě zajímá průměrně, některé předměty mě baví, některé ne.
4. Obor mě moc nezajímá, ale chci studium dokončit.
5. Obor mě vůbec nebaví (měl jsem si raději vybrat jiný obor), ale snad studium dokončím.
6. Obor mě vůbec nezajímá, raději bych odešel nebo začal studovat jiný obor.
B. Zvládání studijních nároků a povinností
1. Studium/učení zvládám velmi dobře.
2. Studium/učení zvládám spíše dobře.
3. Studium/učení zvládám, ale s určitými potížemi.
4. Studium/učení zvládám spíše špatně.
5. Studium/učení zvládám velmi špatně, ale myslím, že jsem schopen se sám zlepšit.
6. Studium/učení zvládám velmi špatně a bez pomoci a doučování se nejsem schopen zlepšit.
C. Vztah ke vzdělávání/škole
1. Učení a škola mě baví, mít vzdělání je pro mě důležité.

Předčasné odchody ze vzdělávání ve vztahu k oblastem intervence krajského akčního plánování (KAP)

Dostupné na: <https://www.edu.cz/wp-content/uploads/2021/05/Predcasne-odchody-ze-vzdelavani-dokument-P-KAP.pdf>

Předčasné odchody v kontextu 9 oblastí intervence Krajských akčních plánů (vč. příkladů dobré praxe)

- ✓ Čtenářská a matematická gramotnost
- ✓ Digitální kompetence
- ✓ Odborné vzdělávání a spolupráce škol se zaměstnavateli
- ✓ Podpora inkluze
- ✓ Podpora kompetencí k podnikavosti, iniciativě a kreativě
- ✓ Podpora polytechnického vzdělávání (přírodovědné, technické, environmentální)
- ✓ Rozvoj kariérového poradenství včetně prevence předčasných odchodů ze vzdělávání
- ✓ Rozvoj škol jako center celoživotního učení
- ✓ Rozvoj výuky cizích jazyků

Pracovní skupina k předčasným odchodům v rámci NPI (od roku 2022)

- Sběr příkladů dobré praxe na ZŠ i SŠ
- Výměna zkušeností – webináře „školy školám“
- Šetření názorů a zkušeností pedagogických pracovníků na ZŠ a SŠ formou fokusních skupin
- Příprava webových stránek
 - Rozcestník podle témat
 - Knihovna zdrojů, vč. zahraničních
 - Články a metodická doporučení
 - Příklady dobré praxe

Zjištění NPI z fokusních skupin k předčasným odchodům ze škol

Šetření předčasných odchodů na školách metodou fokusních skupin

Cíle výzkumu - zmapovat názory pracovníků škol a zjistit jejich zkušenosti s předčasnými odchody žáků.

Výzkumná témata:

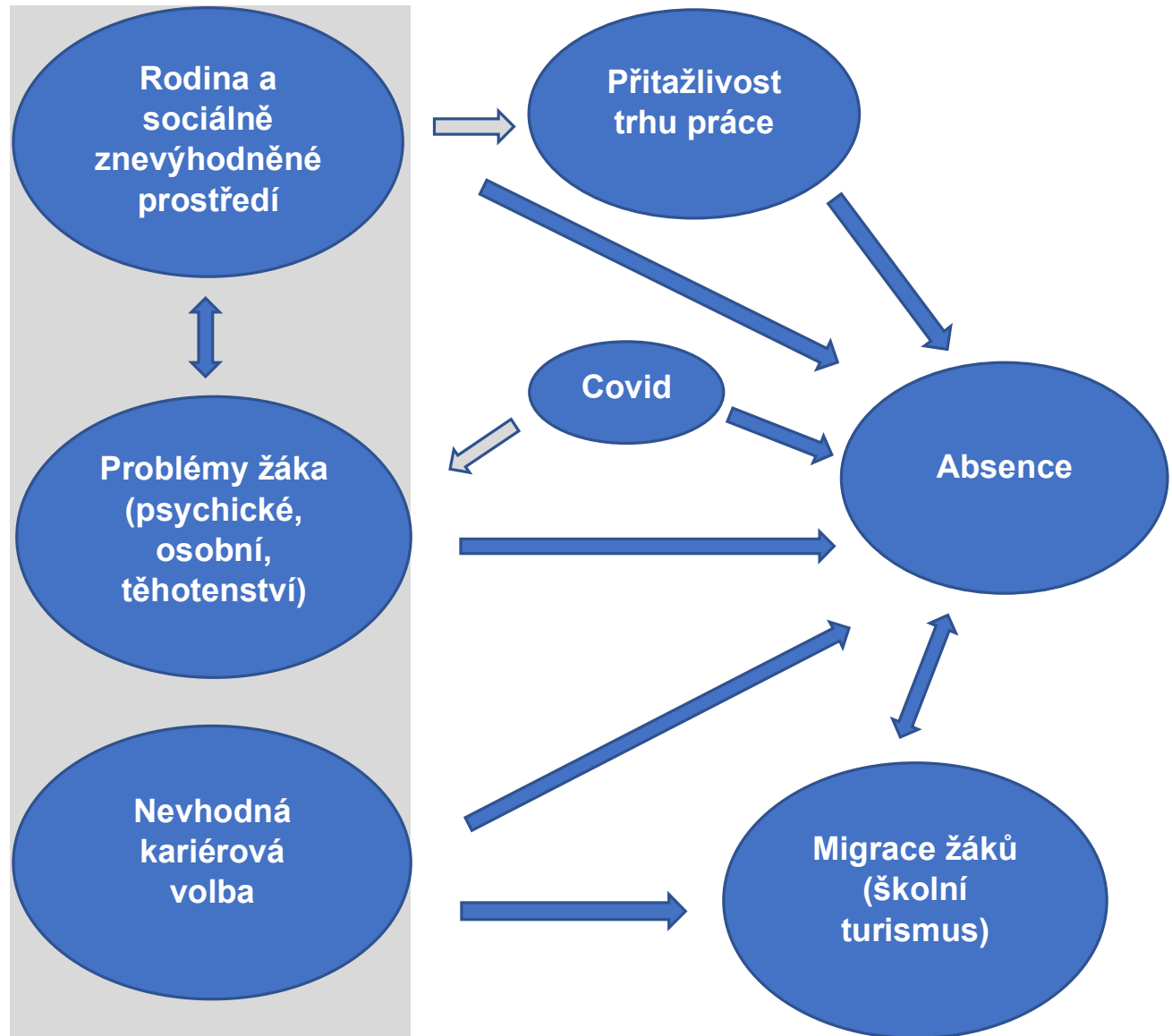
- Důvody předčasných odchodů žáků?
- Aktivity, přístupy a strategie v oblasti prevence a intervence, které školy realizují?
- Překážky, s jakými se školy setkávají?
- Opatření, která by školy potřebovaly?

Kvalitativní výzkum metodou fokusních skupin (2022) proběhlo 6 online fokusních skupin s pedagogickými pracovníky ZŠ, SOU a SOŠ (ředitelé, poradenští pracovníci, 36 respondentů).

Důvody předčasných odchodů ze školy/vzdělávání

Rodina a sociálně znevýhodněné prostředí

Důvody předčasných odchodů

▪ Odlišné hodnoty

Chybí vzory v rodině – pokřivené vnímání vztahu mezi úsilím a výsledkem – vzdělání nepředstavuje hodnotu – nízká motivace

Ale oni sami nechtějí (myšleno pokračovat na střední školu) vysloveně, protože v tom nevidí smysl, není to pro ně určující, jaké vzdělání budou mít, oni od toho neodvívají ani svůj kredit, ani svůj status ve společnosti, ani z toho důvodu nemají pocit, že by na tom byly lépe, když budou chodit někam do školy...(ZŠ – por. prac.)

▪ Finanční problémy rodiny - „výměna rolí“

Tlak rodičů na výdělek dítěte nebo péči o sourozence – uvažování v krátkodobém horizontu – problém žáka zvládnout školu i práci – absence - neúspěch

...bohužel musím konstatovat, že mnohdy ten náš žák, který odchází, je jediný člověk, který má nějaký pravidelný příjem z pracovní činnosti v té rodině ... (SOŠ ved.).

▪ Prostředí a „koloběh neúspěchu“ – vede k rezignaci

...je tam vliv té rodiny, nemají, kde bydlet, stěhují se jedenkrát do měsíce po podnájmech, rodiče jsou...vzteklí řekněme, že se jim nedaří, nemají práci, nemají peníze, je to prostě situace, která je hrozná a v tu chvíli to dítě rezignuje ... (ZŠ-por)

Přitažlivost trhu práce

- **Snaha se finančně osamostatnit a dojem, že vzdělání už nepotřebují**

...18 a teď zjistí, že mají tu možnost si vydělat nějaké peníze... a ta finanční motivace těch děcek je tak velká, i když to je tak krátkozraké, že oni prostě jdou a myslí si, že to je to všechno, co vlastně kdy chtěli v tom životě dokázat (SOU por).

- **Vysoké absence - žáci nezvládnou sladit pracovní a školní povinnosti**

...ono to začne podle mě nenápadně, /.../začnou chodit na nějaký víkendy, ale tady je poptávka po té pracovní síle, takže možná je i tlak na ty děcka z druhé strany, aby si jich ještě vzaly víc těch směn...a pak se to těžko vybalancovává. (SOŠ – por. prac.)

Nevhodná volba oboru nebo úrovně vzdělání

- **Nedostatek kariérových informací/poradců**
- **Na straně žáka**
 - **Nedostatečná představa žáků o oboru a budoucí profesi**
 - **Nedostatečná představa žáků o vlastních osobnostních předpokladech**
 - *...si vlastně vůbec nedovedou představit, co ten obor znamená. Máme řeznické práce ve výrobě masa a najednou zjistí, že tohle vlastně dělat vůbec nechtějí, nebo pečovatelské služby.../.../ po prvních dvou týdnech zjistí, že oni v těch sociálních zařízeních u těch lidí dělat nemohou, že to prostě nezkousnou. (SOU – ved. prac.)*
 - **Nedostatek studijních předpokladů**
- **Nevhodný vliv rodičů na kariérovou volbu (příliš vysoké ambice)**

Důvody předčasných odchodů

Specifika práce se žáky ze soc. znev. prostředí

- **Potřeba pracovat s postoji žáka, resp. rodičů a pokusit se je přesvědčit o přínosu vzdělávání.**

...i když ty přihlášky udělám, připravím je, vytisknu je, mají je prostě v ruce, to samý se zápisovým lístkem...to, že ho nepošlou, to je taky kolikrát zpětná vazba, že ty přihlášky ...nikam ...neodeslali. ...to samý, že v září se dozvím, že tam vůbec nenastoupili, i když poslali přihlášku i zápisový lístek.... nedokážu vůbec ty rodiče a ty děti zmotivovat k tomu...násilím je nutit nemůžeme... (ZŠ – por. prac.)

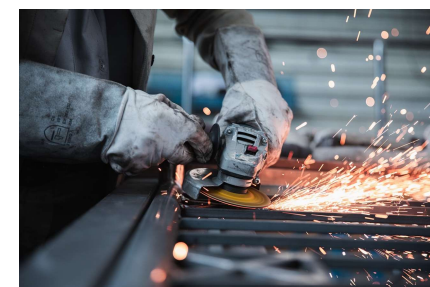
- **Neschopnost části rodičů poradit si s administrativními úkony - pomoc s vyplněním přihlášky**

Co se týká přihlášky, vytiskne se všem, paní učitelka u nás dokonce nadepíše obálky i podací lístky, takže tam už je to tak, že ten rodič, aby to hodil do té schránky. U nás je to dotažený až dokonce, že už to maj nadepsaný, obálky, podací listy, tady je to k dokonalosti...(ZŠ – por. prac.)

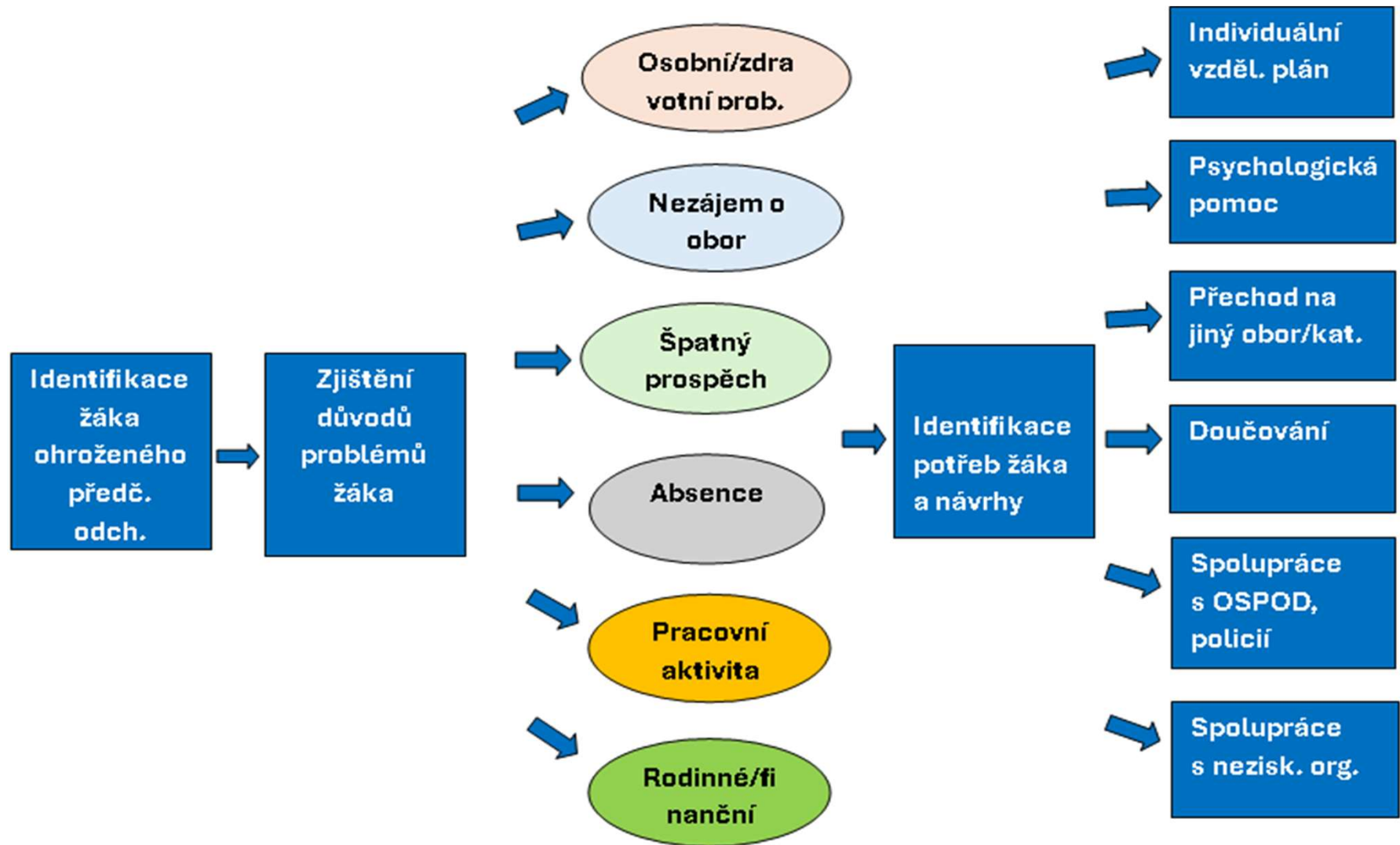
- **Školy se dostávají do situace, kdy řeší sociální problémy a „suplují“ sociální služby (vypomáhají s bydlením – internát, pořádají finanční sbírky, zprostředkovávají služby rodičům v neziskových organizacích...)**

Aktivity škol v oblasti prevence předčasných odchodů

- **Preventivní aktivity a opatření**
 - **Podpora kariérové volby ze strany ZŠ i SŠ**
 - kariérové poradenství
 - motivace k pokračování na střední školu
 - vytváření představy o oboru – spolupráce s firmami, exkurze, dílničky na SŠ, dny otevřených dveří, ...
 - **Identifikace ohroženého žáka**
 - **Vytvoření systému včasného varování**
 - včasnost – včasné odhalení signálů počínajících problémů žáka
 - všímavost – sledovat nejen prospěch a absence, ale i méně významné změny (změna v chování, oblékání...)
 - zapojení všech pracovníků, vč. mistrů odborného výcviku do identifikace ohrožených žáků

Aktivity v oblasti intervence na škole

Potřeba spolupráce na řešení PO (výsledky FS)

- **Potřeba „pokrytí“ různých typů problému žáka a jeho rodiny** - podpora zvládnutí výuky, psychické, zdravotní, sociální a finanční problémy rodiny apod.
- **Potřeba řešení sociálních problémů rodin – školy se dostávají do situace, kdy řeší sociální problémy a „suplují“ sociální služby (vypomáhají s bydlením – internát, pořádají finanční sbírky, zprostředkovávají služby rodičům v neziskových organizacích...)**

...já se zeptám: „S čím máte problém, nemáte peníze na autobus, nebo nemůžete koupit pracovní oděvy, nebo berete pomoc v hmotné nouzi?“ a maminka řekne: „Já vůbec nevím, o čem mluvíte.“

- **Potřeba získání komplexních informací o skutečné situaci žáka a jeho rodiny, aby mohla být žákovi nabídnuta adekvátní podpora**

... spolupracuji s OSPODem, Policií České republiky...je to fajn. jste schopni s tím lépe naložit, máte ucelené zprávy, které potřebujete potom dál řešit. (ZŠ – ved. prac.)

Spolupráce škol při řešení problémů žáků ze sociálně znev. rodin

- **Spolupráce školy s mediátorem jako „třetí osobou“ (např. v rámci výchovných komisí) -** umožňuje „uhladit hrany“ a vzít v úvahu i optiku rodičů nebo samotného dítěte.

...přiznám se byla to aktivita rodičů, ...který si ho přivedli a přiznám se, že jsme k tomu přistupovali s despektem zpočátku, ale myslím si, že se to osvědčilo, že ten pohled té třetí strany, v tom sporu je fajn. Že člověk najednou vidí, že ten problém, který já vidím jako obrovský, že tak veliký není... (SOU – por. prac.)

- **Využití sociálního pedagoga na školách**

- podpora rodičů s přechodem žáků ZŠ na střední školu a s vyplněním přihlášek.

...se mi letos podařilo i přesvědčit kraj, abych mohla vzít sociálního pedagoga, který nám v tom taky hodně pomáhá... už v přihláškách vidíme, že ty rodiče...oni neví, kam se mají podepsat... (ZŠ – ved. prac.)

- řešení vzdělávací podpory žáků pocházejících z nefunkčního rodinného prostředí.

...máme tu sociálního pedagoga. Tento školní rok začal, se věnuje třem rodinám, myslím, že celkem úspěšně, docházelo po rozvodu k velkým sporům mezi rodiči...tak to vskutku hrozilo, že ten žák odejde a že ten žák zůstane bezprizorně...což se podařilo urovnat a ty zbývající případy to jsou samoživitelky a taky se podařilo...(SOŠ – ved. prac.)

Příklady spolupráce škol při řešení problémů žáků ze soc. znev. rodin

- **Spolupráce školy s terénním sociálním pracovníkem**

- spolupráce s rodinami, které se školou odmítají komunikovat
- dlouhodobý charakter pomoci - umožní sledovat posuny v řešení problémů žáků.
- škola má možnost zjistit skutečnou situaci žáka a adekvátně na ni reagovat.

...nám tady hodně pomáhají sociální terénní pracovníci ..já se obrátím na sociální odbor, který pořešíme tu situaci...ted' třeba tady mám žáka, na kterého dohlíží právě ten sociální terénní pracovník, já s ním i docházím na ty schůzky, aby tam ten žák došel, ale hlavně mě jde o to, abych slyšela, co mu ten pracovník nabízí a taky musím toho chlapce ohlídat, aby plnil nějaké ty povinnosti, on zůstal jako sirotek, ...(SOU – ved. prac.)

- **Spolupráce školy s asistentem prevence kriminality, kteří dochází do rodin**

...máme tady asistenty prevence kriminality městské, kteří právě na základě spolupráce a přenosu informací dochází do těch problémových rodin, to znamená tady je i přesah vlastně /.../ k těm terénním pracovníkům, kteří školám pak pomáhají. Dohledávají nedocházku do školy, dochází do těch rodin. Jednají s nimi a přenáší se to nejenom na školu ale i mimo školu. (ZŠ – ved. prac.)

Spolupráce s OSPOD (výsledky FS)

▪ **Spolupráce ZŠ s OSPOD**

- Velmi odlišné zkušenosti škol – nejednotnost v přístupu jednotlivých OSPOD
- Různá nastavení spolupráce – některé školy s obrací raději na Policii

Co se týká spolupráce s vnějšími organizacemi, /.../ my jsme v podstatě rozčlenění na několik obvodů ... zrovna náš obvod a náš OSPOD ...nefunguje, ano oni vždycky obhájí své zákonné postupy, ale o nějaké vzájemné spolupráci mezi námi bych nehovořil. Co se týká jiných obvodů, víme, že v momentě, kdy dáme jenom jednoduchý krátký impulz třeba i telefonicky, okamžitě docházejí do rodin, zjišťují a tak dále, takže ta spolupráce je o tom, jak který OSPOD a jak který sociální pracovník to vezme. (ZŠ – ved. prac.)

- Chybí zpětná vazba o tom, jak byl problém ze strany OSPOD řešen. Přitom právě získání komplexní informace o žákovi je potřebné pro možnost s rodinou pracovat

▪ **Spolupráce středních škol s OSPOD**

- žáci vyšších ročníků středních škol jsou již zletilí a střední škola není povinná
- „bezzubost“ systému, který nemá na rodiče „dostatečné páky“, aby podpořili dítě ve vzdělávání na střední škole.

Potřebná opatření a podpora škol (v % kladných odpovědí)

Děkuji za pozornost

Ing. Jana Trhlíková
Oddělení analýz

+420 723 066 457
Jana.trhlikova@npi.cz

Národní pedagogický institut
České republiky
Senovážné náměstí 872/25
110 00 Praha 1